

назардошти он, ки баъди (t) 2 сол ба шумо ин маблағро ба миқдори 14 000 сомонӣ (Kt) бармегардонанд. Дар ин ҳолат, меъёри бонк (r) 120%. Арзиши ҷорӣ (K01) аз пешниҳодро муайян кунед (dK0).

Масъалаи 7. Шоҳнур фурӯши плакатҳоро барои сайёҳон бо нархи (P) 3 сомонӣ барои як адад ба нақша мегирад. Он плакатҳоро аз яклухтфурӯш ба (AVC) 1,1 сомонӣ харида, плакатҳои фурӯхтанашударо бо арзиши пурра баргардонида метавонад. Иҷораи плакатҳо (FC) ба 500 сомонӣ дар як моҳ рост меояд. Фарз кардем, ки вай 1200 воҳиди маҳсулотро фурӯхт (Q). Коэффитсенти маржаи умумӣ (k_{bm})-ро муайян кунед, агар (P) нарх ба 10% тағйир ёбад.

Масъалаи 8. Шоҳнур фурӯши плакатҳоро барои сайёҳон бо (P) 4,5 сомонӣ барои як адад ба нақша мегирад. Вай плакатҳоро аз яклухтфурӯш ба (AVC) 3,1 сомонӣ харида, плакатҳои фурӯхтанашударо бо арзиши пурра баргардонида метавонад. Иҷораи плакатҳо (FC) ба 800 сомонӣ дар як моҳ рост меояд. Қувваи таъсири фишанги амалиёти (SVOR) – ро муайян кунед, агар ҳаҷми фурӯш (Q) 800 воҳидро ташкил диҳад.

МАВЗЌИ 13. УСУЛҲОИ ҲИСОБИ ИНТИХОБИ ЛОИҲАИ АЗ ҶИҲАТИ ИҚТИСОДИ САМАРАНОК

13.1. Нишондиҳандаҳои самаранокии иқтисодии бизнес-нақша

13.2. Усулҳои интихоби лоиҳаи бештар самаранок

13.3. Таҳлили арзиши ҷорӣ

13.4. Машғулияти амалӣ доир ба мавзӯ

13.1. Нишондиҳандаҳои самаранокии иқтисодии бизнес-нақша

Тартиб додани нақшаи амалисозии ба нақша гирифташуда барои ҳама як тадбири фаҳмо ва зарурӣ мебошад. Яке аз марҳилаҳои ба даст овардани маълумот дар бораи он, ки чӣ гуна тичорати ба нақша

гирифташуда ба интизорихои дар наздаш гузошташуда ҷавобгӯ аст, арзёбии самаранокии лоиҳаи бизнес мебошад.

Яке аз таҳқиқоти пурмазмунӣ таҳлилӣ оид ба ҷанбаҳои самаранокии корхонаи ба нақша гирифташудаи соҳибкорӣ таҳлил ва арзёбии ҳамаҷонибаи самаранокии лоиҳаи бизнес мебошад. Моҳияти равиш дар он аст, ки лоиҳа дар ҷанд самт таҳлил карда мешавад: таҳлили иқтисодӣ; таҳлили институтсионалӣ; таҳлили маркетинг; арзёбии техникӣ ва ташкилӣ; арзёбии самаранокии иҷтимоӣ. Хулосаҳо барои ҳар яке аз ин самтҳо барои ташаккули стратегияҳои кӯтоҳмуддат ва дарозмуддати корхона асос мебошанд.

Нишондиҳандаҳои асосии фаъолия - як системаи пурраи арзёбӣ мебошанд, ки ба ташкилот дар муайян кардани ноил шудан ба ҳадафҳои стратегӣ ва тактикӣ кӯмак мерасонанд. Истифодаи онҳо ба ташкилот имконият медиҳад, ки ҳолати онро арзёбӣ кунад ва дар арзёбии татбиқи стратегия кӯмак расонад.

Нишондиҳандаҳои самаранокии бизнес-нақша чунинанд:

- Фоида;
- Даромаднокӣ;
- Нуқтаи безарарӣ;
- Маржаи амнияти молиявӣ;
- Мӯҳлати пардохт;
- Меъёри дисконти қабулшуда;
- Мӯҳлати баргардонидани дисконтӣ;
- Арзиши холиси ҳозира;
- Меъёри дохилии бозгашт;
- Мӯҳлати пардохти маблағҳои қарзӣ;
- Коэффитсиенти фарогирии қарз (фоидаи маблағҳои қарзӣ)

Нишондиҳандаи асосии самаранокии ҳар як корхона фоида мебошад, ҳамчун нишондиҳандаи муҳимтарини ташкилот.

Даромаднокӣ ин нишондиҳандаи дигаре мебошад, ки фаъолияти ширкатро тавсиф мекунад.

Даромадноқӣ маънои ғоидаоварии ширкатро дорад. Даромадноқӣ натиҷаи раванди истеҳсолот мебошад.

- Нишондиҳандаҳои асосии даромадноқӣ инҳоянд:
- Даромадноқии маҳсулот ва фурӯш;
- Даромадноқии сармоягузорӣ;
- Даромадноқии дороиҳо;
- Даромадноқии истеҳсолот;
- Даромадноқии умумӣ.

Ғоида ва даромадноқӣ ин нишондиҳандаҳои мебошанд, ки самараноқии корхона, оқилона истифода бурдани захираҳои онро, даромадноқии соҳаҳои фаъолият (истеҳсолот, тичорат, сармоягузорӣ ва ғ.)-ро ба таври возеҳ инъикос мекунанд.

Дар асоси арзиши сатҳи даромадноқӣ, шумо метавонед неқӯаҳволии дарозмуддати ширкатро, яъне қобилияти ширкатро барои ба даст овардани ғоидаи кофии сармоягузорӣ арзёбӣ кунед.

Барои қарздиҳандагони дарозмуддат, ки ба сармояи ширкат сармоягузорӣ мекунанд, даромадноқӣ нишондиҳандаи бозътимодтар аз нишондиҳандаҳои устувории молиявӣ ва пардохтпазирӣ мебошад, ки дар асоси таносуби моддаҳои тавозуни инфиродӣ муайян карда мешаванд.

Ҳамин тариқ, мо метавонем хулоса барорем, ки нишондиҳандаҳои даромадноқӣ натиҷаҳои молиявӣ ва самараноқии ширкатро тавсиф мекунанд.

13.2. Усулҳои интихоби лоиҳаи бештар самаранок

Усулҳои зерини интихоби лоиҳаи бештар самаранок фарқ карда мешаванд:

- аз рӯи қиматҳои мутлақи нишондиҳандаҳои самарабахшӣ;
- дар асоси ҳисоб кардани таносуби муқоисавӣ;

Интихоб лоиҳа дар асоси арзишҳои мутлақи нишондиҳандаҳои фаъолият.

Дар ин ҳолат мафҳумҳои "оптималӣ" ва "самаранокӣ" ба ҳам мувофиқат мекунад ва меъёри интихоби лоиҳаи оптималӣ яке аз нишондиҳандаҳои самаранокии бизнес мебошад: чудонашавандаи иқтисодӣ таъсир, мӯҳлати пардохт, меъёри дохилии даромад ва ғайра. Ҳангоми интихоби лоиҳаҳо афзалият ба нишондиҳандаи самаранокии иқтисодии интегралӣ дода мешавад.

Агар сценарияҳои рушди оянда бо арзишҳои дахлдори нишондиҳандаҳои самаранокии тичоратӣ ва эҳтимолияти татбиқи маълум бошанд, пас интихоб дар асоси арзишҳои пешбинишудаи нишондиҳандаҳои самаранокии тичорӣ интихоб карда мешавад.

Интихоби лоиҳа дар асоси ҳисоб кардани таносуби муқоисавӣ.

Самаранокии муқоисавӣ барои арзёбии самаранокии вариантҳои пешниҳодшудаи рушди истеҳсолот ва интихоби онҳо аз ҳама беҳтаринро муайян мекунад.

Самаранокии мутлақ ва нисбии сармоягузориҳои асосиро фарқ кунед.

Бозгашти мутлақи сармоягузорӣ ҳамчун фарқи байни натиҷаҳо ва хароҷот муайян карда мешавад:

$$E_{ph} = P - Z;$$

Дар он ҳоле ки P натиҷаест, ки аз r -и даромад ё даромад чен карда мешавад;

Z - хароҷоте, ки бо нишондиҳандаҳои хароҷоти ҷорӣ ҳамчун хароҷот чен карда мешавад.

Самаранокии нисбӣ нишон медиҳад, ки мо барои як сомонӣ хароҷот чӣ қадар фоида ба даст меорем, бо коэффитсиенти самаранокии иқтисодӣ тавсиф мешавад:

$$E = \frac{PR}{K} \quad (13.1)$$

Дар кучо PR фоида аст;

K - сармоягузорӣ.

Одатан, барои арзёбии самаранокии муқоисавӣ усулҳои зерин истифода мешаванд:

1) муқоисаи хароҷот - усули муқоисаи хароҷот ба муайян кардани ҳар як варианти пешниҳодшудаи рушди корхона асос ёфтааст, ки

арзиши хароҷоти ҷорӣ ва якҷақта дошта бошад, дар ҳоле ки оптималии оптималӣ барои он эътироф карда мешавад, ки агар ҳама чизҳои дигар баробар бошанд, арзиши ҳам хароҷоти ҷорӣ ва ҳам якҷақта барои истеҳсоли як воҳиди маҳсулот камтар хоҳад буд.;

2) занҷир - усули занҷирӣ муқоисаи пайваستاи имконоти рушди истеҳсолотро дар назар дорад, ки дар натиҷаи он вариантҳои на камтар қобили қабул хориҷ карда мешаванд, то он вақте ки танҳо як варианти оптималӣ мавҷуд аст. Бо формулаи зерин ҳисоб карда мешавад:

$$T_{\Phi} = \frac{K_2 - K_1}{C_1 - C_2}, \quad (13.2)$$

3) хароҷоти камшуда - усули кам кардани хароҷот ба муайян кардани ҳаҷми хароҷоти коҳишёфта барои вариантҳои пешниҳодшудаи рушди корхона асос ёфтааст. Варианти оптималӣ онест, ки бо арзиши ҳадди ақали хароҷоти коҳишёфта тавсиф карда мешавад. Хароҷоти коҳишёфта ин маҷмӯи хароҷоти ҷорӣ ва якҷақта мебошанд, ки дар асоси коэффитсиенти меъёрии самаранокии сармоягузориҳои асосӣ ё мӯҳлати стандартӣ бозгашти сармоягузориҳои асосӣ ба ҳамон андоза коҳиш дода шудаанд. Хароҷоти додашуда аз он сабаб муайян карда мешаванд, ки хароҷоти ҷорӣ ва якҷақтаро мустақиман ҷамъбаст кардан ғайриимкон аст, зеро онҳо самтҳои гуногун доранд. Барои муайян кардани арзиши хароҷоти камшуда, формулаҳои истифода баред:

$$C + E_H \cdot K \rightarrow \min;$$

$$K + T_H \cdot C \rightarrow \min, \quad (13.3)$$

Ҳамаи ин усулҳо ба муайян кардани хароҷоти ҷорӣ ва якҷақта асос ёфтаанд. Ба хароҷоти ҷорӣ он хароҷоте дохил мешаванд, ки доимо ба амал меоянд ва ба арзиши аслии маҳсулот дохил карда мешаванд. Хароҷоти якҷафтаина он хароҷоте мебошанд, ки якбора дар шакли

сармоягузориҳои асосӣ барои эҷод ва афзоиши фондҳои асосӣ гузаронида мешаванд.

Ҳангоми иҷрои лоиҳа 3 намуди фаъолият ҷудо карда мешавад:

- сармоягузорӣ – бо тағйирёбии арзиши фондҳои асосӣ алоқаманд аст;
- амалиётӣ – бо идоракунии корхона ва хароҷотҳои ҷорӣ алоқаманд аст;
- молиявӣ – бо маҷмӯи қоғазҳои қимматнок вобаста аст.

Ҳар як намуди фаъолият бо зиёдшавӣ ва камшавии пул тавсиф карда мешавад.

$$\Phi_i = \Pi_{i(t)} - O_{i(t)} \quad (13.4)$$

дар ин ҷо Π – зиёдшавии пул

O – камшавии пул;

Φ – натиҷа.

Миқдори пули ҳақиқӣ фарқи байни зиёдшавӣ ва камшавии пул аз фаъолияти сармоягузорӣ ва амалиётӣ.

$$\Phi = \sum_{i=1}^2 (\Pi_{i(t)} - O_{i(t)}) \quad (13.5)$$

Бақияи пули ҳақиқӣ – ин фарқи байни зиёдшавӣ ва камшавии пул аз рӯи 3 намуди фаъолият.

$$\Phi = \sum_{i=1}^3 (\Pi_{i(t)} - O_{i(t)}) \quad (13.6)$$

Миқдори пули ҳақиқӣ аз фаъолияти сармоягузорӣ қиёси Kt ва ҷунин намуди даромадҳо ва хароҷотҳоро дар бар мегирад:

Ҷадвали 31 – Номгӯи харочотҳои доимӣ

№	Номгӯи нишондиҳанда	Ифода			
		0	1	...	N
1	Замин	З/П			
2	Бино ва иншоот	З/П			
3	Мошин ва таҷҳизот	З/П			
4	Активи ғайримоддӣ	З/П			
5	Ҷамъ: маблағи ҷудошуда ба сармояи асосӣ	З/П			
6	Зиёдшавии воситаҳои гардон (сармояи гардон)	З/П			
7	Ҷамъ: сармоягузориҳо	З/П			

З – харочот барои харид, ки бо аломати “–” ба ҳисоб гирифта шудааст..

П – даромад аз фурӯш, ки бо аломати “+” ба ҳисоб гирифта шудааст.

Миқдори пули ҳақиқӣ аз фаъолияти амалиётӣ қиёси $R_t - Z_t$ мебошад ва чунин намуди даромад ва харочотро дар бар мегирад:

Ҷадвали 32 – Номгӯи даромад ва харочот

№	Номгӯи нишондиҳандаҳо	Ифода			
		0	1	...	N
1	Ҳаҷми фурӯш				
2	Нарх				
3	Даромад аз фурӯш (1*2)				
4	Даромади ғайри фурӯш				
5	Хароҷоти тағйирёбанда				
6	Хароҷоти доимӣ				
7	Истеҳлоки бино				
8	Истеҳлоки таҷҳизот				
9	Ҷоизи қарз				
10	Ҷоида то андозбандӣ (3+4-5-6-7-8-9)				
11	Андоз ва бочҳо				
12	Даромади софи ба нақша гирифташуда (10-11)				
13	Истеҳлок (7+8)				
14	Зиёдшавии соф аз амалиёт				

Миқдори пули ҳақиқӣ аз фаъолияти молиявӣ чунин намудҳои зиёдшавӣ ва камшавии пули ҳақиқиро дар бар мегирад:

Ҷадвали 33 – Намуди сармояҳо ва қарз

№	Номгӯи нишондиҳандаҳо	Ифода			
		0	1	...	N
1	Сармояи хусусӣ				
2	Қарзи кӯтоҳмуддат				
3	Қарзи дарозмуддат				
4	Пардохти қарз				
5	Пардохти дивидентҳо				
6	Бақияи фаъолияти молиявӣ (1+2+3-4-5)				

Меъёри зарурии қабули лоиҳаи сармоягузорӣ бақияи мусбӣи пули ҳақиқӣ дар фосилаи дилхоҳи вақт.

Нақшаи қарз. Дар ин ҷо ҳаҷми инвеститсияи даркорӣ ва манбаи гирифтани пул муайян карда мешавад:

Ҷадвали 34 - Тавозун

№	Талабот ба инвеститсияҳо	Сол				Ҳамагӣ	№	Манбаи маблағгузорӣ	Сол				Ҳамагӣ
		0	1	...	t				0	1	...	T	
1	Сармояи асосӣ						1	Сармояи сахҳомӣ					
1.1.	Бино ва иншоот						2	Сармояи чалб шаванда					
1.2.	Мошинҳо ва таҷҳизот						2.1.	Қарзи дарозмуддат					
1.3.	Воситаҳои нақлиётӣ						2.2.	Воми дарозмуддат					
1.4.	Фондҳои дигари асосӣ						2.3.	Қарзи кӯтоҳмуддат					
2	Сармояи гардиш						2.4.	Воми кӯтоҳмуддат					
2.1.	Захира ва хароҷот						3	Манбаҳои дигари маблағгузорӣ					

№	Талабот ба инвестицияҳо	Сол				Ҳамаги	№	Манбаи маблағгузорӣ	Сол				Ҳамаги
		0	1	...	t				0	1	...	T	
2.	Маблағҳои пулӣ												
	Ҳамаги:							Чамъ:					

Қисми рости чадвал шартӣ аст, зеро манбаи маблағгузорӣ аз нишондодашуда фарқ мекунад.

13.3. Таҳлили арзиши ҷорӣ

Арзиши ҷории даромадҳои пулӣ PV, ки минбаъд дастрас мешаванд, ба миқдори пуле, ки имрӯз аз рӯи меъёри фоизи амалкунанда маблағгузорӣ кардан зарур буд, баробар аст, то ки дар оянда ҳамон бузургӣ ҳосил гардад. Масалан, фарз кардем, ки касе ба Шумо баъди як сол додани 1,10 сомонро ваъда медиҳад. Арзиши имрӯзаи (арзиши ҷорӣ) ин маблағ, ки Шумо баъди 12 моҳ мегиред, чӣ гуна аст? Диққат диҳед, ки агар Шумо имрӯз 1 сомонро бо меъёри фоизи кафолатноки 10% маблағгузорӣ кунед, он гоҳ баъди як сол сомонии Шумо бароятон 1 сомону 10 дирам меорад. Ба ибораи дигар, сомонии Шумо ба шумо 10 дирам даромад меорад. Ҳамин тавр, ҳангоми меъёри фоиз 10% будан арзиши ҷории 1,10 сомони оянда ба 1 сомони имрӯза баробар аст. Ин ақидаро ба таври умумӣ, дар шакли формулаи нишон додан мумкин аст.

Формулаи арзиши ҷорӣ. Арзиши ҷории PV даромади пули оянда FV, ки баъди n сол дастрас мешавад, ташкил медиҳад:

$$PV = \frac{FV}{(1+i)} \quad (13.7)$$

дар ин ҷо i – меъёри фоизи кафолатнок.

Масалан, арзиши чорӣ 700 сомонӣ, ки баъди 10 сол бо меъёри 7% дастрас мешавад, 50,76 сомони ро ташкил медиҳад.

Ба ибораи дигар, агар Шумо имрӯз 50,76 сомонӣ маблағгузорӣ кунед, бо меъёри 7% он гоҳ баъди 10 сол пасандози Шумо 100 сомонӣ мешавад.

Диққат диҳед, ки нишондиҳандаи меъёри фоиз дар формулаи аҳамиятноки (13.1) ифода меёбад, ки агар ин меъёр чӣ қадаре ки зиёд бошад, арзиши чории пардохти ояндаи он ҳамон қадар паст мешавад ва баръакс. Арзиши чории пардохтҳои ояндаро ҳамчун фарқи байни арзиши ояндаи FV ва хароҷоти алтернативӣ дар нигаронӣ нишон додан мумкин аст. ОСВ: $PV = FV - ОСВ$. Ҳатто дар сатҳи беихтиёрон тахмин кардан мумкин аст, ки чӣ қадаре ки меъёри фоиз баланд бошад, хароҷоти алтернативӣ ба нигаронии ҳосил кардани пардохтҳои оянда ҳамон қадар зиёд мешавад ва аз ин ҷо арзиши чории пардохтҳои оянда ҳамон қадар кам мешавад. Масалан, меъёри фоиз сифр бошад, хароҷоти алтернативӣ ва нигаронӣ низ ба сифр баробар аст, арзиши чорӣ ва оянда дар ин ҳолат ба якдигар баробар аст. Ин аз баробарии (13.1) бармеояд, зеро дар ин ҳолат ҳангоми меъёри сифрии фоиз, қисми якуми он ба таври зерин тағйир меёбад: FV_1 баъди як сол, FV_2 – баъди 2 сол ва ғайра, дар давоми n сол арзиши чории ҳамаи ин пардохтҳои ояндаро ташкил медиҳад.

$$PV = \frac{FV_1}{(1+i)^1} + \frac{FV_2}{(1+i)^2} + \frac{FV_3}{(1+i)^3} + \dots + \frac{FV_n}{(1+i)^n} \quad (13.8)$$

Формулаи арзиши чории миқдори даромади пулӣ. Агар бузургии меъёри фоиз ба 1 баробар бошад, он гоҳ арзиши чории миқдори даромади пулӣ FV_1, FV_2, \dots, FV_n , бо формулаи зерин муайян карда мешавад.

$$PV = \sum_{t=1}^n \frac{FV_t}{(1+i)^t} \quad (13.9)$$

Даромади ояндаи арзиши ҷорӣ даромадхоро ҳосил намудем, ки онро ширкат дар натиҷаи иҷрои лоиҳа ҳосил мекунад. Арзиши софӣ ҷорӣ PV миқдори даромади ояндаро ҳисоб кардан осон аст, ки дар натиҷаи иҷрои лоиҳа тарҳи арзиши ҷорӣ лоиҳа C_0 ҳосил шудааст, яъне

$$NPV = PV - C_0 \quad (13.10)$$

Агар фарқи ҳосилшуда мусбӣ бошад, он гоҳ лоиҳа барои иҷро ғоиданок аст, зеро арзиши ҷорӣ миқдори даромади оянда аз он, хароҷоти ҷорӣ барои иҷрои он зиёд мекунад. Аз тарафи дигар, менечер бояд аз лоиҳае, ки арзиши софӣ ҷорӣ он манфӣ аст, даст кашад, зеро дар ин ҳолат, хароҷоти ҷорӣ барои иҷрои он арзиши ҷорӣ миқдори даромади ояндаро зиёд мекунад.

Формулаи арзиши ҷорӣ. Фарз кардем, ки имрӯз ба лоиҳа C_0 сомон сарф карда, ширкат баъди як сол FV_1 - даромад, баъди ду сол FV_2 – даромадро ҳосил мекунад ва ҳамин раванд дар давоми n сол давом меёбад. Агар меъёри фоизи сармоягузорӣ ба 1 баробар бошад, он гоҳ арзиши ҷорӣ лоиҳаро ташкил медиҳад.

$$NPV = \frac{FV_1}{(1+i)^1} + \frac{FV_2}{(1+i)^2} + \frac{FV_3}{(1+i)^3} + \dots + \frac{FV_n}{(1+i)^n} - C_0 \quad (13.11)$$

Тавсифи муваққатии аксарияти қарорҳо ба он вобаста карда шудааст, ки фосолаи хеле дуру дарози вақт фосолаи байни он, ки ширкат хароҷоти бо лоиҳа вобастабударо ба ўҳда мегирад ва ширкат ба талафёбӣ оғоз мекунад, вучуд дорад. Ҷамаи пешниҳодҳои кориро дида баромада, ҳамеша фаҳмидан зарур аст, ки 1 сомони имрӯз нисбат ба 1 сомони оянда қимматтар аст. Шарҳи ин хеле оддӣ аст: хароҷоти алтернативӣ барои сомони оянда фоиз ба сомони имрӯза мебошад, ки ба ин сомонӣ, дар давраи вақти байни ду санаи ҳисобшаванда зиёд мешавад. Ин хароҷоти алтернативӣ ба сифати арзиши муваққатии пул баромад мекунад. Барои дуруст ба ҳисоб

гирифтани тавсифи муваққати пардохтҳо ва даромадҳо дар ҳисобҳои худ, менечер бояд дар таҳлил арзиши ҷорӣ ё овардашуда (бо маъноии ба нишондиҳандаҳои, ки имрӯза овардашуда)-ро фаҳмида тавонад.

Азбаски сармоягузори ба фаъолияти корхона дар давоми давраи дуру дарози вақт таъсир мерасонад, зарурати дар давраи аввал ба арзиши ягона овардани ҳамаи хароҷотҳо ва натиҷаҳо ба миён меояд. Инро ба воситаи коэффитсенти дисконтикунонӣ иҷро мекунад:

$$\alpha_t = \frac{1}{(1+E)^t} \quad (13.12)$$

дар ин ҷо t – қадамҳои ҳисоб;

E – меъёри дисконт, ки ба меъёри фоида ба сармоя баробар аст ва онро сармоягузор мустақилона қабул мекунад.

Ҳангоми қабули меъёри дисконт нишондиҳандаҳои зерин ба ҳисоб гирифта мешаванд: фоизи депозитҳои бонкӣ, дивидентҳои сахмияи ширкатҳои калони эътимоднок, даромаднокии истеҳсолоти амалкунанда.

13.4. Машғулияти амалӣ доир ба мавзӯ

Тестҳои санҷишӣ:

1. Формулаи самаранокии мутлақи иқтисодиро ёбед:

а) $E = \frac{\pi}{K}$;

б) $E = \frac{K}{\pi}$;

в) $\Delta = (C_1 + E_n \cdot K) - (C_2 + E_n \cdot K_2)$;

г) $\Delta = (C_2 + E_n \cdot K) - (C_1 + E_n \cdot K_2)$.

2. Сармоягузори ин:

а) пасандози маблағҳо дар манбаъҳои фаъолияти соҳибкорӣ бо мақсади ба даст овардани фоида;

- б) пасандози маблағҳо дар манбаъҳои фаъолияти соҳибкорӣ;
- в) даромаднокии истехсолоти амалкунанда;
- г) нишондиҳандаҳои самаранокии тичоратӣ.

3. Бақияи пули ҳақиқӣ – ин:

- а) фарқи байни зиёдшавӣ ва камшавии пул аз рӯи се намуди фаъолият;
- б) миқдори пули ҳақиқӣ, фарқи байни зиёдшавӣ ва камшавии пул;
- в) миқдори пули ҳақиқӣ, фарқи байни зиёдшавӣ ва камшавии пул аз фаъолияти сармоягузорӣ ва амалиётӣ;
- г) фарқи байни зиёдшавӣ ва камшавии пул аз рӯи ду намуди фаъолият.

4. Манбаи ташкили сармоягузорӣ:

- а) дохилӣ ва ҷалбкардашуда;
- б) қарзӣ ва такрор истехсолшуда;
- в) дохилӣ, ҷалб кардашуда ва қарзӣ;
- г) технологӣ ва такрор истехсолшуда.

5. Формулаи хароҷоти овардашударо муайян кунед:

- а) $Z = C + E_n * K$;
- б) $Z = E_n * C + K$;
- в) $Z = K + C$;
- г) $Z = K - C$.

Ҳали масъалаҳо:

Масъалаи 1. Қабули қарор дар бораи сармоягузорӣ. Корхона ду усули маблағгузорию дорад, ки 100 000 сомонӣ аст. Дар усули якум корхона аз воситаҳои асосӣ пасандоз мекунад, таҷҳизот меҳарад, ки шояд баъди 3 сол (мӯҳлати лоиҳаи сармоягузорӣ) ба 14 000 сомонӣ фурӯхта шавад; даромади софи солонаи пулӣ аз чунин инвеститсия 53 000 сомонӣ баҳо дода мешавад.

Тибқи усули дуюм корхона пулро қисман (40 000 сомонӣ) барои хариди таҷҳизоти нав маблағгузорӣ мекунад. Ин ба гирифтани 34 000 сомонӣ даромади софи солонаи пулӣ дар давоми ҳамон 3 сол имконият медиҳад.

Қадоме аз ин усулҳоро афзалтар шуморидан мумкин аст, агар корхона 14% камтар додани маблағро ба онҳо ба ҳисоб гирад? Аз усули ифодаи софи муосир истифода баред.

Ҳал:

Ҳалли масъала дар намуди ҷадвал оварда шудааст.

Усули 1.

Ҷадвали 35 – Харочотҳои додасуда

Сол	Даромади пули солона	Фурӯши таҷҳизот	Зиёдшавии усули маблағҳо	Камшавии маблағ	Кoeffитсенти дисконтӣ, 14%	Зиёдшавии дисконт кардасудаи маблағ	Камшавии дисконт кардасудаи маблағ
1	2	3	4=2+3	5	6	7=4*6	8=5*6
0			0	100000	1,0000	0	100000
1	53000		53000	0	0,8772	46491,23	0
2	53000		53000	0	0,7695	40781,78	0
3	53000	14000	67000	0	0,6750	45223,09	0
Ҷамъ:	159000	14000	173000	100000	-	132496,1	100000

Арзиши ҷорӣ зиёдшавии пулӣ 132496,1 сомонӣ ва камшавии пулӣ 100 000 сомонро ташкил медиҳад. Дар ин усул корхона 32496, 1 сомонӣ NPV ба даст меорад.

Усули 2.

Ҷадвали 36 - Харочоти додашуда

Сол	Зиёдшавии умумии маблағ	Камшавии маблағ	Коэффитсенти дисконтӣ, 14%	Зиёдшавии дисконт карда шудаи маблағ	Камшавии дисконт карда шудаи маблағ
1	2	3	4	$5=2*4$	$6=3*4$
0	0	40000	1,0000	0	40000
1	34000	0	0,8772	29824,56	0
2	34000	0	0,7695	26161,9	0
3	34000	0	0,6750	22949,03	0
Ҷамъ:	102000	40000	-	78935,49	40000

Арзиши ҷорӣ зиёдшавии пулӣ 78935,49 сомонӣ ва камшавии пулӣ 40 000 сомонро ташкил медиҳад. Дар ин усул кохона 38935,49 сомонӣ NPV ба даст меорад.

Ҷавоб: Ҳангоми ҳалли ин масъала чунин хулоса кардан мумкин аст, ки арзиши софи овардашудаи усули дуюм 38935,49 сомониرو ва усули якум 32496,1 сомонро ташкил медиҳад, фарқият 6439,39 сомониرو ташкил медиҳад. Ҳангоми талаботи 14% паст кардани сармояи маблағгузорӣ ба корхона лозим аст, ки усули дуоми пасандози сармояро афзал шуморад.

Масъалаи 2. Қабули қарори сармоягузорӣ. Корхона ба мақсад мувофиқ будани хариди хатти нави технологиро дида мебарояд. Дар бозор ду намуна бо бузургиҳои зерин вучуд доранд.

Ҷадвали 37 – Даромади бозор

Номгӯи нишондиҳандаҳо	лоиҳаи 1	лоиҳаи 2
Нархи таҷҳизот	9500	13000
Даромади солона	4100	5250
Мухлати истифода	3 сол	4 сол
Арзиши барҳамдиҳӣ	500	800

Номгӯи нишондиҳандаҳо	лоиҳаи 1	лоиҳаи 2
Меъёри талабкардашудаи даромадноқӣ	11%	11%

Кадам усулро шумо интихоб мекунед?

Ҳал:

Ҳалро дар шакли ҷадвал тартиб додан мумкин аст:

Усули 1.

Ҷадвали 38– Харочоти додашуда

С о л	Даромади харсолаи солона	Арзиши барҳамд иҳӣ	Зиёдш авии пул	Кам шав ии пул	Кoeffитси енти дисконтӣ	Камш авии соф	Зиёдш авии соф
1	2	3	$4=2+3$	5	6	$7=5*6$	$8=4*6$
0	0			9500	1	9500	0
1	4100		4100		0,9009	0	3693,69 4
2	4100		4100		0,8116	0	3327,65 2
3	4100	500	4600		0,7312	0	3363,48
Ҷамъ:						9500	10384,8 3

Арзиши ҷорӣ зиёдшавии пул 10384,83 сомонӣ ва камшавии пул 9500 сомонӣ. Дар ин усул корхона 884,826 сомонӣ NPV мегирад.

Усули 2.

Ҷадвали 39 – Харочоти додашуда

Сол	Даромади харсолаи солона	Арзиши барҳамди ғӣ	Зиёдша виии пул	Кам шави ии пул	Коэффитси енти дисконтӣ	Камш авии соф	Зиёдша виии соф
1	2	3	4=2+3	5	6	7=5*6	8=4*6
0				13000	1	13000	0
1	5250		5250		0,9009	0	4729,73
2	5250		5250		0,8116	0	4261,018
3	5250	800	6050		0,7312	0	4423,708
Чамъ:						13000	13414,46

Арзиши ҷории зиёдша виии пул 13414,46 сомонӣ ва камша виии пул 13 000 сомони ро ташкил медиҳад. Дар ин усул корхона 414,46 сомонӣ NPV мегирад.

Ҷавоб: Ҳангоми интихоби яке аз ду усул, усули 1 афзалтар ба ҳисоб меравад, зеро арзиши софи овардашуда 884,826 сомони ро ташкил медиҳад.

Масъалаҳо барои ҳали мустақилона:

Масъалаи 3. Корхона ду лоиҳаи сармоягузорӣ: А (харочоти ибтидоӣ 1,5 млн. сомонӣ) ва Б (харочоти ибтидоӣ 1,7 млн. сомонӣ) – ро таҳлил менамояд. Баҳои даромади софи пул дар ҷадвал дода шудааст.

Ҷадвали 40 – Номгӯи лоиҳа

Сол	Лоиҳаи А, млн. сом.	Лоиҳаи В, млн. сом.
1	0,5	0,2
2	0,7	0,4
3	0,9	0,7
4	----	0,8
5	----	0,6

Харочоти алтернативии инвеститсияҳо $i=12\%$. Ин лоихаро бо истифодаи миқдори эквивалентии солонаи пул муқоиса кунед.

Масъалаи 4. Қабули қарор дар бораи сармоягузорӣ. Кохона ду усули маблағгузариро, ки 200 000 сомонӣ дорад, дорост. Дар усули якум корхона воситаҳои асосӣ пасандоз мекунад, таҷҳизот меҳарад, ки шояд баъди 3 сол (мӯҳлати лоихаи сармоягузорӣ) ба 24 000 сомонӣ фурӯхта шавад; даромади софи солонаи пулӣ аз чунин инвеститсия ба 73 000 сомонӣ баҳо дода мешавад.

Тибқи усули дуюм корхона пулро қисман (60 000 сомонӣ) барои хариди таҷҳизоти нав маблағгузорӣ мекунад. Ин ба гирифтани 54 000 сомонӣ даромади софи солонаи пулӣ дар давоми ҳамон 3 сол имконият медиҳад.

Кадоме аз ин усулҳоро афзалтар шуморидан мумкин аст, агар корхона 14% камтар додани маблағро ба онҳо ба ҳисоб гирад? Аз усули ифодаи софи муосир истифода баред.

Масъалаи 5. Қабули қарори сармоягузорӣ. Корхона ба мақсад мувофиқ будани хариди хатти нави технологиро дида мебарояд. Дар бозор ду намуна бо бузургҳои зерин вучуд доранд.

Ҷадвали 41 - Харочоти додашуда

Номгӯи нишондиҳандаҳо	лоихаи 1	лоихаи 2
Нархи таҷҳизот	7500	11000
Даромади солона	2100	3250
Мӯҳлати истифода	3 сол	4 сол
Арзиши барҳамдиҳӣ	300	600
Меъёри талабкардашудаи даромадноқӣ	9%	9%

Кадом усулро шумо интихоб мекунед?

Масъалаи 6. Корхона ду лоиҳаи сармоягузорӣ: А (харочоти ибтидоӣ 2,5 млн. сомон) ва Б (харочоти ибтидоӣ 2,7 млн. сомон) – ро таҳлил менамояд. Баҳои даромади софи пул дар ҷадвал дода шудааст.

Ҷадвали 42 – Намуди лоиҳа

Сол	Лоиҳаи А, млн. сом.	Лоиҳаи В, млн. сом.
1	0,7	0,4
2	0,9	0,6
3	0,11	0,9
4	----	0,10
5	----	0,8

Харочоти алтернативии инвестицияҳо $i=12\%$. Ин лоиҳаро бо истифодаи миқдори эквивалентии солонаи пул муқоиса кунед.

Масъалаи 7. Қабули қарор дар бораи сармоягузорӣ. Корхона ду усули маблағгузиро, ки 400 000 сомонӣ дорад, дорост. Дар усули якум корхона воситаҳои асосӣ пасандоз мекунад, таҷҳизот меҳарад, ки шояд баъди 3 сол (мӯҳлати лоиҳаи сармоягузорӣ) ба 18 000 сомонӣ фурӯхта шавад; даромади софи солонаи пулӣ аз чунин инвестиция ба 93 000 сомонӣ баҳо дода мешавад.

Тибқи усули дуюм корхона пулро қисман (80 000 сомонӣ) барои хариди таҷҳизоти нав маблағгузорӣ мекунад. Ин ба гирифтани 74 000 сомонӣ даромади софи солонаи пулӣ дар давоми ҳамон 3 сол имконият медиҳад.

Кадоме аз ин усулҳоро афзалтар шуморидан мумкин аст, агар корхона 14% камтар додани маблағро ба онҳо ба ҳисоб гирад? Аз усули истифодаи софи муосир истифода баред.

Масъалаи 8. Қабули қарори сармоягузорӣ. Корхона ба мақсад мувофиқ будани хариди хатти нави технологиро дида мебарояд. Дар бозор ду намуна бо бузургиҳои зерин вучуд доранд.

Чадвали 43 – Интихоби лоиҳа

Номгӯи нишондиҳандаҳо	лоиҳаи 1	лоиҳаи 2
Нархи таҷҳизот	11500	33000
Даромади солона	6100	7250
Мӯҳлати истифода	3 сол	4 сол
Арзиши барҳамдиҳӣ	700	1000
Меъёри талабкардашудаи даромадноқӣ	13%	13%

Кадом усулро шумо интихоб мекунед?

МАВЗӢИ 14. БАҲОДИҲИИ САМАРАНОКИИ ИҚТИСОДИИ ХАРОҶОТ

14.1. Мақсад ва моҳияти баҳодиҳии лоиҳа

14.2. Усулҳои баҳодиҳии лоиҳа

14.3. Афзалиятҳо ва норасоҳои усулҳои баҳодиҳии лоиҳа

14.3. Машғулияти амалӣ доир ба мавзӯ

14.1. Мақсад ва моҳияти баҳодиҳии лоиҳа

Баҳодиҳии самаранокии иқтисодии хароҷотҳо, ки дар чараёни иҷрои лоиҳа ба роҳ монда мешавад, дар интихоби усулҳои эҳтимолии маблағгузорӣ мавқеи асосиро ишғол мекунад. Ҳангоми таҳияи ин боби бизнес-нақша самаранокии лоиҳа пурра ва самаранокии иштирок дар лоиҳа баҳо дода мешавад. Самаранокии лоиҳа умуман ҷолиб будани эҳтимолии онро барои иштирокчиёни эҳтимоли ва манбаи маблағгузорӣ нишон медиҳад. Самаранокии иштирок дар лоиҳа бо мақсади санҷиши иҷрошавандагии он ва ҳавасмандии ҳамаи иштирокчиён муайян карда мешавад.

Интихоби усул ва меъёрҳои баҳо додани манбаи инвеститсонӣ ба хусусияти лоиҳа вобаста аст, ки ба навоарӣ, шакли соҳа ва як қатор омилҳои дигар дахл дорад. Баҳодиҳии самаранокии раванди